

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

COMUNITATEA GERMANĂ DIN CLUJ, SIBIU ȘI TIMIȘOARA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ (1918-1938). ABORDARE COMPARATIVĂ

Șeulean Paul

CUPRINS

A. PROLEGOMENE

- ❖ lipsa unor materiale de istorie locală pentru intervalul 1918-1938
- ❖ necesitatea unei abordări noi a problemelor de natură socială, economică și culturală de la nivel local

CAPITOLUL I: SAȘII TRANSILVĂNENI ȘI ȘVABII BĂNĂȚENI PÂNĂ LA 1918

1. 1. Scurtă istorie a sașilor transilvăneni
1. 2. Scurtă istorie a șvabilor bănățeni

CAPITOLUL II: ATITUDINEA SAȘILOR ȘI A ȘVABILOR PRIVIND UNIREA CU ROMÂNIA

2. 1. Timișoara în perioada 1914-1918. Poziția șvabilor bănățeni
2. 2. Poziția sașilor
2. 3. Chestiunea Banatului în Conferința de Pace de la Paris (1919 -1920)

CAPITOLUL III: ROMÂNIA INTERBELICĂ - ABORDĂRI STATISTICE ȘI LEGISLATIVE

3. 1. Aspecte generale
3. 2. Situația minorităților etnice în România interbelică
 3. 2. 1. Definirea conceptului de minoritate națională
 3. 2. 2. Baza legală a situației germanilor din România în perioada (1918-1938)
3. 3. Politica statului român față de minorități în perioada interbelică

CAPITOLUL IV: COMUNITATEA GERMANĂ DIN CLUJ ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

4. 1. Câteva aspecte din istoria antebelică a orașului Cluj
 4. 1. 1. Istoria Clujului de la începuturi până la instaurarea stăpânirii habsburgice în Transilvania
 4. 1. 2. Orașul în perioada habsburgică (1699-1867)
 4. 1. 3. Orașul în perioada dualismului (1867-1918)

- 4. 2. Situația demografică, economică și culturală a comunității germane din orașul Cluj
- 4. 2. 1. Situația demografică
- 4. 2. 2. Situația economică
- 4. 2. 2. 1. Industria
- 4. 2. 2. 2. Comerțul
- 4. 2. 2. 3. Instituțiile bancare
- 4. 2. 3. Aspecte culturale
- 4. 2. 3. 1. Legislația școlară interbelică
- 4. 2. 3. 2. Școala primară confesională evanghelică C.A din Cluj

CAPITOLUL V: COMUNITATEA GERMANĂ DIN SIBIU ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

- 5. 1. Câteva aspecte din istoria antebelică a orașului Sibiu
- 5. 1. 1. Istoria Sibiului de la începuturi până la instaurarea stăpânirii habsburgice în Transilvania
- 5. 1. 2. Orașul în perioada habsburgică (1699-1867)
- 5. 1. 3. Orașul în perioada dualismului (1867-1918)
- 5. 2. Situația demografică și economică a comunității săsești din orașul Sibiu
- 5. 2. 1. Situația demografică
- 5. 2. 2. Situația economică
- 5. 2. 2. 1. Industria
- 5. 2. 2. 2. Comerțul
- 5. 2. 2. 3. Instituțiile bancare
- 5. 2. 3. Aspecte culturale
- 5. 2. 3. 1. Învățământul primar săsesc interbelic în dezbaterile parlamentare din anul 1924
- 5. 2. 3. 1. 2. Școala civilă evanghelică C.A. Sibiu
- 5. 2. 3. 2. Învățământul secundar interbelic
- 5. 2. 3. 2. Liceul evanghelic de băieți „Brukenthal”

CAPITOLUL VI: COMUNITATEA GERMANĂ DIN TIMIȘOARA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

- 6. 1. Câteva aspecte din istoria antebelică a orașului Timișoara
- 6. 1. 1. Istoria Timișoarei de la începuturi până la instaurarea stăpânirii habsburgice în Banat
- 6. 1. 2. Istoria Timișoarei de la instaurarea stăpânirii habsburgice în Banat până la 1918
- 6. 2. Situația demografică și economică a comunității germane din orașul Timișoara
- 6. 2. 1. Situația demografică
- 6. 2. 2. Situația economică
- 6. 2. 2.1. Industria
- 6. 2. 2. 2. Comerțul și instituțiile bancare
- 6. 2. 3. Aspecte culturale
- 6. 2. 3.1. Liceul de stat german din Timișoara

CAPITOLUL VII: COMUNITATEA GERMANĂ DIN CLUJ, SIBIU ȘI TIMIȘOARA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ (ABORDARE COMPARATIVĂ)

- 7. 1. Situația demografică
- 7. 2. Situația economică
- 7. 3. Aspecte culturale

7.3.1. Sistemul de învățământ

7.3.2. Presa germană din Cluj, Sibiu și Timișoara în perioada interbelică

ANEXE

BIBLIOGRAFIE

B. CUVINTE CHEIE

- comunitatea germană
- sași
- șvabi
- comunități etnice
- perioada interbelică
- istorie
- industrie
- comerț
- instituții bancare
- situația demografică

SINTEZE SECVENȚIALE

A. **PROLEGOMENELE** (termen preferabil celui obișnuit de introducere) sunt destinate să pună în evidență trei laturi conceptuale ale domeniului și momentului în care se înscrie subiectul tezei de doctorat: *cadrul*, anume perioada interbelică, mai exact intervalul 1918-1938; *conceptul de istorie locală*, mai exact lipsa unor materiale de istorie locală pentru intervalul 1918-1938; necesitatea unei *abordări noi* a problemelor de natură socială, economică și culturală de la nivel local, imperativ ce a stat la baza utilizării metodologiei comparative ca tehnică principală de construcție a tezei de doctorat.

Capitolele nr. 1, nr. 2 și nr. 3 sunt concepute pentru a construi un plan general de evoluție a comunităților germane din Cluj, Sibiu și Timișoara și a face mai bine înțeles cadrul general, menționat chiar și în titlul tezei: perioada interbelică. Am prezentat câte o scurtă istorie a sașilor transilvăneni și a șvabilor bănățeni, dar și poziția celor două mari grupuri etnice față de principalele evenimente ale epocii, în specială vizavi de chestiunea Unirii provinciilor istorice cu România, dar și în legătură cu Conferința de Pace de la Paris (1919-1920). Nu lipsesc din tabloul general interbelic referiri la principalele aspecte ale epocii: situația minorităților etnice și politica statului român față de acestea.

Următorul pas, după conturarea unui plan general de evoluție a comunităților germane din Cluj, Sibiu și Timișoara l-a reprezentat aprofundarea unor aspecte fundamentale pentru cele trei grupuri minoritare, de natură socială, economică și culturală. *Capitolele nr. 4, nr. 5 și nr. 6* asigură elementele principale necesare construirii analizei comparative: situația

demografică, economică și culturală a comunităților germane din cele trei orașe. Nu am trecut cu vederea aspecte importante din istoria antebelică a orașelor Cluj, Sibiu și Timișoara.

B. METODA DE CERCETARE preferată a fost aceea a comparației pe care am utilizat-o cu preponderență în *capitolul nr. 7*. Pentru aceasta am conceput un model experimental cu obiective teoretice de cunoaștere (descriptive și de specificitate). Înainte de a expune concluziile strategiei de investigație, subliniem câteva dintre principiile metodologice:

- metoda exclusivă pe care am folosit-o a fost aceea a comparației;
- ne-am concentrat pe principalele dimensiuni componente ale vieții locale a germanilor din Cluj, Sibiu și Timișoara: demografică, economică și culturală.
- am recurs la trei loturi de investigație pentru comunitățile germane, situația demografică, economică și parțial culturală, presa germană din Cluj, Sibiu și Timișoara. Am folosit câte două loturi de investigație pentru compararea instituțiilor de învățământ: Școala primară confesională evanghelică C. A din Cluj cu Școala civilă evanghelică C.A. din Sibiu, respectiv Liceul evanghelic de băieți „Brukenthal” cu Liceul german de stat din Timișoara.
- am inițiat două modalități/niveluri de analiză a datelor - *primară* și *intercorelațională*.

CONCLUZII

În expunerea lor ne folosim de trei paliere de analiză: **demografic, economic și cultural** (sistem de învățământ și presa).

Palierul demografic:

Am detaliat evoluția populației germane din Cluj, Sibiu și Timișoara pentru intervalul 1900-1930. Am constatat următoarele aspecte:

1. Pentru Cluj, populația totală înregistrează un ritm ascendent (de la 49.295 locuitori în anul 1900 la 100.844 locuitori în anul 1930), iar populația germană scade de la 3,6% (1.784 persoane) în anul 1900 la 2,7%(2.702) în anul 1930, după alte cifre 2.500 persoane (2,4%).

În perioada interbelică, populația germană din Cluj nu a cunoscut un spor numeric important (de la 2.073 locuitori, în anul 1920, la 2.702 locuitori, în anul 1930), iar ponderea germanilor în compoziția etnică a orașului a crescut cu 2 procente (de la 2,5% la 2,7%).

2. Pentru Sibiu, avem o prezență demografică a germanilor în structura etnică a orașului mult mai importantă decât la Cluj, evident într-un context diferit, mai exact la o populație totală de numai jumătate din aceea a Clujului: creșterea procentuală a populației totale din Sibiu între anii 1900 și 1930 a fost de 66,8%. Fenomenul pe care îl semnalăm în ceea ce privește numărul populației germane din Sibiu este următorul: o scădere în procente și o creștere în valori absolute.

În perioada interbelică, germanii din Sibiu au cunoscut un spor numeric vizibil (de la 18.218 în anul 1920 la 22.045 locuitori în anul 1930, după alte surse cifra se ridică la 21.598 persoane), pe de o parte, și o scădere a ponderii lor în compoziția etnică generală a orașului: de la 55,6% la 45,0%. Între 1920 și 1930 sporul germanilor din oraș este de 21,6%.

3. Pentru Timișoara, populația totală a orașului a înregistrat un ritm ascendent între anii 1900 (53.033 locuitori) și 1930 (91.580). În valori absolute populația germană a crescut de la 27.051 locuitori (1910) la 30.670 locuitori (în 1930)

În perioada interbelică, ponderea germanilor din Timișoara în compoziția etnică generală a orașului a scăzut de la 35,3% (1920) la 30,4% (1930). În valori absolute, se remarcă o creștere ușoară, de la 29.188 la 30.670 locuitori de etnie germană; procentual, aceasta înseamnă un spor de 5,0%.

În concluzie, pentru intervalul 1920-1930 observăm: o creștere a ponderii germanilor din Cluj în compoziția etnică generală a orașului, și o scădere a germanilor din Sibiu și Timișoara în compoziția etnică generală a orașelor. Prezența germanilor la Cluj este redusă, iar la Sibiu și Timișoara mult mai importantă.

Palierul economic:

RAMURA INDUSTRIE

- după situația în profesie pe 15 clase de profesioniști, după neam, am identificat ramurile în care se consemnează prezența cea mai ridicată a germanilor din orașele Cluj, Sibiu și Timișoara.

	Cluj	Sibiu	Timișoara
1.	2.	3.	4.
Industria	textilă și manufacturieră	textilă și manufacturieră	textilă și manufacturieră
	alimentară	alimentară	metalurgică
	chimică, hârtie, tipar	metalurgică	alimentară
		lemnului	lemnului
		chimică, hârtie, tipar	chimică, hârtie, tipar

Evoluția întreprinderilor industriale germane din Cluj, Sibiu și Timișoara:

Anul	Orașul	Număr întreprinderi	Personal	Forța motrice (HP)
1.	2.	3.	4.	5.
1925	CLUJ	13	464	279
1930		10	413	683
1933		7	254	427
1938		7	472	450
	SIBIU	49	2.877	2.454
		51	2.972	3.238
		50	2.161	2.972
		39	2.782	3.785
	TIMIȘOARA	27	954	351
		36	1.285	2.400
		28	527	1.201
		28	505	1.450

- în primul deceniu interbelic observăm creșteri ale numărului firmelor germane din Sibiu și Timișoara (de la 49 la 51 întreprinderi sibiene, respectiv de la 27 la 36 unități în Timișoara). Cu alte cuvinte, **trendul era unul ascendent**. Excepția o reprezintă orașul Cluj, unde se constată o **scădere** a numărului de întreprinderi germane locale; proporțional, se micșorează personalul, însă crește forța motrice.

În al doilea deceniu interbelic remarcăm un proces de **consolidare** sub aspectul numărului de întreprinderi la nivelul orașelor Cluj, cu 7 unități industriale, și Timișoara, cu 28 de întreprinderi, pe de o parte, dar și o continuare a **trendului descendent** la nivelul întreprinderilor germane din Sibiu, pe de altă parte, 50 în 1933 și 39 unități în 1938.

Mai departe, am analizat, prin metoda comparației și pe ramuri industriale, evoluția întreprinderilor industriale germane din Cluj, Sibiu și Timișoara în anii 1925, 1930, 1933 și 1938. Menționăm principalii indicatorii pe baza cărora ne-am construit examinarea: numărul de întreprinderi, capitalul investit, forța motrice și numărul de lucrători pe ramură.

Situația diferitelor ramuri ale industriei de prelucrare la sfârșitul anului 1925.

Situația diferitelor ramuri ale industriei de prelucrare la sfârșitul anului 1930.

Situația diferitelor ramuri ale industriei de prelucrare la sfârșitul anului 1933.

Situația diferitelor ramuri ale industriei de prelucrare la sfârșitul anului 1938.

RAMURA COMERȚ

Comerțul a reprezentat o latură esențială în activitatea economică pe care au desfășurat-o comunitățile germane din Cluj, Sibiu și Timișoara.

După situația în profesie pe 15 clase de profesii, după neam, am identificat următoarea situație:

Cluj: din cei 2.500 etnici germane 9,1% activau în ramura comerț.

Sibiu: din cei 21.598 etnici germani 12,6 % activau în ramura comerț.

Timișoara: din cei 27.807 etnici germani 10,3 % activau în ramura comerț.

Din analiza numărului de firme individuale și sociale germane din Cluj, Sibiu și Timișoara care își începeau activitatea comercială sau o încheiau, în diferite etape ale perioadei interbelice am descoperit:

FIRME INDIVIDUALE

- un trend descendent al celor din Cluj care au început comerțul, pentru intervalul 1931-1938.

- o creștere a numărului de firme individuale germane din Sibiu care au început comerțul pentru anii 1931-1932, urmată de o scădere în anul 1934.

- un trend ascendent al firmelor individuale germane din Timișoara care și-au încetat activitatea.

FIRME SOCIALE

În ceea ce privește situația firmelor germane din Cluj, Sibiu și Timișoara care au început activitatea de comerț, observăm o tendință generală de scădere pe măsura intrării în perioada anilor de recesiune.

Situația în ramura comerț, după neam.

Înregistrări de firme individuale germane în 1931-1938.

Înregistrări de firme sociale germane.

RAMURA DE CREDIT

Prezența germanilor în ramura de credit era următoarea:

Cluj: din cei 2.500 etnici germane 5,3% activau în ramura credit.

Sibiu: din cei 21.598 etnici germani 5,6 % activau în ramura credit.

Timișoara: din cei 27.807 etnici germani 2,6 % activau în ramura credit.

În capitolul final am inclus în două tabele cele mai reprezentative bănci germane din Sibiu (Casa Generală de Economii, Institutul de Credit Funciar, Banca Uniunii Ardelene, Banca de Industrie și Comerț) și Timișoara (Banca Șvăbească Comercială și Industrială, Banca Centrală Șvăbească, Băncile Bănățene Unite, Banca Germană Bănățeană). Aceste instituții financiare au fost analizate după capitalul social și situația financiară (beneficiul/pierderea):

CONCLUZII LA CARE AM AJUNS:

CAPITALUL SOCIAL

- A. MĂRIMEA CAPITALULUI SOCIAL:** ÎN Sibiu și Timișoara existau numai câte o bancă ce avea un capital social de peste 100.000.000 lei (Casa Generală de Economii din Sibiu, 150.000.000 lei, între anii 1928-1933, și Băncile Bănățene Unite, 130.000.000 lei, în anul 1930). Pentru restul băncilor consemnăm valori medii (între 82.200.000 - 60.000.000 lei) și mici (dub 5.000.000 lei).
- B. EVOLUȚIA CAPITALULUI SOCIAL** în perioada 1918-1938: ca observație generală subliniem faptul că mărimea acestuia este **sporită** în perioada de expansiune economică dinaintea izbucnirii crizei (1922-1928), **scade** pe fundalul recesiunii, după care își reia **trendul ascendant**, însă la un nivel mai redus, în a doua etapă de dezvoltare economică interbelică (1934-1938).

SITUAȚIA FINANCIARĂ

La o primă analiză, pentru toate băncile, constatăm **scăderi** ale profitului în anii crizei, chiar pierderi semnificative la Casa Generală de Economii (1932), Institutul de Credit Funciar (1933), Banca Șvăbească Comercială și Industrială (1929-1934), Banca Germană Bănățeană (1932-1934), urmate de **revenire** în preajma celui de al doilea război mondial.

Cercetând datele amănunțit, constatăm că beneficiile au crescut în fiecare an; între anii 1923-1928, câștigurile anuale ale băncilor **au sporit treptat**; spre exemplu profitul a

crescut cu 803% la Cassa Generală de Economii numai între anii 1923 și 1929. Niveluri mai însemnate ale beneficiului observăm la Cassa Generală de Economii, urmată de Banca Șvăbească Comercială și Industrială și Institutul de Credit Funciar.

Palierul cultural:

În sistemul cultural al sașilor din Transilvania și al șvabilor din Banat învățământul a ocupat un rol central.

La nivelul sistemului de învățământ primar am analiza prin metoda comparației, situația școlii primare evanghelice C. A. din Cluj și a școlii civile evanghelice C. A. din Sibiu. Am folosit ca elemente de comparație următoarele noțiuni:

1. evoluția populației școlare totale.
2. lista materiilor predate.
3. evoluția corpului profesoral.

Sub aspectul populației școlare totale, elevii germani dețineau întâietatea la nivelul școlii civile evanghelice C. A. din Sibiu; numărul lor **scade** de la 265 copii, în anul școlar 1923-1924, la 164 elevi în anul școlar 1937-1938. Cele mai importante reduceri se consemnează în anii 1929-1932.

Anii cu cei mai mulți elevi sunt 1926-1927 (321 elevi) pentru școala civilă evanghelică C.A. din Sibiu, respectiv 1919-1920 (176 de elevi) pentru școala primară evanghelică C. A. din Cluj.

Elevii Școlii Primare Ev. C. A. din Cluj, după confesiune pe anul 1929-1930:

Religia	Germani		Maghiari		Evrei		Turci		Împreună		TOTAL
	M.	F	M.	F	M.	F	M.	F	M.	F	
Evanghelică	13	8	2	1	-	-	-	-	15	9	24
Reformată	-	8	3	3	-	-	-	-	3	11	14
Unitariană	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1
Refor. K	5	5	3	1	-	-	-	-	8	6	14
Izraelită	-	-	-	-	2	-	-	-	2	-	2
Mahomedană	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1
TOTAL	18	21	9	5	2	-	1	-	30	26	56

Sub aspectul populației școlare pe clasele de studiu I-IV, datele pentru școala din Sibiu au fost mai numeroase și mai complete, astfel ca am reușit să identificăm cum a evoluat populație școlara la clasele I-IV, între anii 1922-1939; referirile la școala primară din Cluj sunt reduse.

La nivelul sistemului de învățământ secundar am analiza prin metoda comparației, situația liceului evanghelic de băieți „Brukenthal” din Sibiu și a liceului german de stat din Timișoara. Am folosit ca elemente de comparație următoarele noțiuni:

1. Evoluția populației școlare totale între 1918-1938.
2. Evoluția populației școlare totale între 1918-1938, după confesiune.
3. Lista materiilor predate.
4. Evoluția corpului profesoral.